

Libreto novej stálej expozície Dejiny Čadce a okolitých obcí

Autori expozície: Mgr. Martin Turóci, PhD. (garant projektu, vedúci riešiteľského tímu)
PhDr. Marián Liščák, PhD.
Mgr. Vladimír Homola
Mgr. Andrea Paráčová
Mgr. Tomáš Adamčík, PhD.

Čadca 2021

Kysucké múzeum, organizácia v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja, je špecializované regionálne kultúrne zariadenie so zameraním na cieľavedomé zhromažďovanie, ochranu, vedecké a odborné spracovávanie a sprístupňovanie hmotných dokladov so zameraním na múzejnú dokumentáciu vývoja prírody a spoločnosti, vedy a techniky, kultúry a umenia na území Kysúc, od prvých stôp osídlenia až po súčasnosť. Vo svojej správe má expozície: Múzeum kysuckej dediny vo Vychylovke, stála národopisná expozícia v prírode v Novej Bystrici - Vychylovke, Historická lesná úvrat'ová železnica, múzejná železnica v Novej Bystrici - Vychylovke, Kaštieľ Radoľa, jeden z najstarších historických objektov na Kysuciach, predstavujúci renesančný typ zemianskeho sídla a Vlastivedné múzeum v Krásne nad Kysucou ponúkajúce geologickú expozíciu Cesta do stredu Zeme a expozíciu Kysucká odysea - Od pravekých ľudí po astronautov, ktorá dokumentuje dejiny Kysúc od najstarších lovcov mamutov cez vek Juraja Turzu až po storočie kozmických letov. Súčasťou Kysuckého múzea je aj Dokumentačné centrum lesných železníc na Slovensku, špecializované stredisko pri Kysuckom múzeu - poverené komplexnou dokumentáciou vývoja lesných úzkorozchodných železníc v celoštátnom meradle.

Východisková situácia

Cieľom projektu je v secesnej budove Kysuckého múzea, postavenej začiatkom 20. storočia v Čadci pri rieke Kysuca, vytvoriť úplne novú modernú interaktívnu expozíciu venovanú dejinám Čadce a okolitých obcí. K zámeru vytvoriť novú stálu expozíciu múzeum prišlo aj z čisto praktických dôvodov, pretože po deinstalácii pôvodnej expozície História Kysúc v roku 2017 Kysucké múzeum ostalo bez stálej expozície. Tú do súčasnosti nahrádzajú krátkodobé premenlivé výstavy a prezentačné podujatia.

Na účel zriadenia modernej stálej expozície, ktorej finálna podoba vznikne na základe výsledku malej dvojetapovej verejnej architektonickej súťaže, overenej Slovenskou komorou architektov, vybralo múzeum dva výstavné/expozičné priestory na 1. nadzemnom podlaží (miestnosti č. 205 a 206 - viď pôdorys v prílohe). V súčasnosti sú tieto priestory využívané na výstavy predelené len sadrokartónovou priečkou a v minulosti slúžili ako priechodné. Po opätovnom spojení oboch výstavných miestností vznikne ucelený priestor s rozlohou 109,75 m². Nové architektonické riešenie stálej expozície, ktorej životnosť bude presahovať 5 rokov, by malo pozostávať z niekoľkých tematických okruhov, zachytávajúcich dôležité udalosti, témy, okamihy a špecifiká historického vývoja nielen mesta Čadca, ale aj príľahlých obcí.

Medzi jednotlivé témy, na ktorých spracovaní sa podieľajú odborní pracovníci múzea – historici/kurátori, patria nasledujúce sekcie: 1. História Čadce a okolitých obcí, 2. Osobnosti mesta; 3. Horelický poklad, 4. židovská komunita v Čadci; 5. Priemysel a hospodárstvo mesta.

Ochrana zbierkových predmetov pred slnenčým žiarením bude zabezpečené UV fóliami na oknách.

Expozícia rozdelená do 5 sekcií

1 HISTÓRIA ČADCE A OKOLITÝCH OBCÍ

Cieľom úvodnej sekcie je ponúknuť návštevníkovi prostredníctvom moderných audiovizuálnych zariadení unikátny pohľad na históriu Čadce z pohľadu osídľovania, jeho rozvoja, pričom sa dotkne a histórie okolitých obcí. Na základe zdigitalizovaných dokumentov pretavených do podoby aplikácie získa prehľad ako sa územie postupne rozrastalo, menilo od najstarších čias po súčasnú podobu moderného mesta. Prostredníctvom multimediálneho stola ako nosnej časti expozície bude môcť návštevník sám prechádzať jednotlivými dejinnými udalosťami spätými s históriou Čadce zobrazených na časovej osi. Na vytvorenie digitálneho obsahu budú využité archívne dokumenty, mapy, plány, pohľadnice, písomnosti a iné obrazové materiály z príslušných archívov, zbierkového a dokumentačného fondu múzea. Návštevník získa modernou interaktívnou formou ucelený prehľad o najstarších dejinách Kysúc, následne o významných etapách z dejín Čadce a okolia v časovom horizonte od prvej písomnej zmienky v roku 1534, cez vývoj zemepanského mestečka v novoveku až po búrlivé obdobie štátoprávných zmien v 20. storočí od vzniku Československej republiky, cez obdobie Slovenskej republiky po socialistickú éru.

Na začiatku projekcie budú predstavené udalosti z najstarších dejín Kysúc s prepojením na postupný a prirodzený proces formovania obce Čadca z malej osady nachádzajúcej sa v centre feudálnych sporov Budatínskeho a Strečnianskeho panstva. Zložité obdobie 16. - 17. storočia bude vykreslené práve na pozadí valašského a kopaničiarskeho osídľovania, počas ktorého prebiehali kruté spory medzi domíniami Strečnom a Budatínom, ukončené v roku 1661, kedy už otázka príslušnosti Čadce ostala pomerne jasná a v roku 1769 bol ten spor kráľovskou súdnou tabuľou len definitívne ukončený odpredajom majetkových podielov Budatína.

Ozrejmene budú vtedajšie feudálne pomery a spôsoby osídľovania – valaská a neskôr i kopaničiarska kolonizácia, vďaka čomu obec Čadca postupne získavala dvojaký charakter: ústredie plnilo isté mestské funkcie (remeslá, obchod), zatiaľ čo na osadách prevládala poľnohospodárska činnosť.

Samostatnú kapitolu, ktorá čerpá z bohatej vedecko-výskumnej činnosti historika PhDr. Mariána Liščáka, PhD., bude predstavovať priblíženie dejín Čadce a okolitých obcí (Horelica, Oščadnica, Krásno nad Kysucou, Zborov nad Bystricou, Raková Staškov, Zákopčie, Svrčinovec, Čierne, Skalité) v zložitom období 18. a 19. storočia, kedy Čadca pripadla okolo roku 1769 k majetku Strečnianskeho panstva Esterháziovcov. Návštevník získa informácie o dištrikte Čadca, správnom centre panstva Strečno, významných hospodársko-správnych budovách (panských majeroch, pálenici, pivovare, hostinci Mýto a krčmách). Dozvie sa o fungovaní samosprávy, oboznámi sa s menami richtárov a so skladbou obyvateľstva, o jeho poddanskom každodennom živote. Z významných míľnikov bude predstavené povýšenie obce "Csatza" dňa 9. januára 1778 kráľovnou Máriou Teréziou na mestečko (oppidum) s právom konať štyri výročné jarmoky. Povýšenie Čadce

na mestečko malo blahodarný vplyv na jeho hospodársky i demografický rozvoj. Nechýbať budú zaujímavé informácie o pohromách a epidémiách, ktoré sužovali Čadcu a okolité obce najmä v 19. storočí a zoznami sa aj s fenoménom kysuckého vyst'ahovalectva ako dôsledku zlej sociálnej situácie. Významným míľnikom expozície bude pútavá prezentácia revolučných udalostí 1848/49, kedy sa Čadca počas tzv. zimnej výpravy stala na krátko hlavným centrom Slovenska. Práve tu vydali predstavitelia Slovenskej národnej rady Ľudovít Štúr a Jozef Miloslav Hurban 6. decembra 1848 výzvu k slovenskému národu, v ktorej vysvetlili svoje ciele a požiadavky na podporu boja proti maďarskému útlaku. Po ich výzve k miestnemu obyvateľstvu k vstupu do slovenského dobrovoľníckeho zboru sa do radu bojovníkov proti Maďarom prihlásilo 30 dobrovoľníkov. Jedinečný moment pobytu vrcholných predstaviteľov Slovenskej národnej rady v Čadci, ubytovaných na katolíckej fare popredného kysuckého národovca a kňaza Františka Xavera Daniša, pripomína pamätník od akademického sochára Vojtecha Ihriského.

Samostatný úsek bude venovaný výstavbe košicko-bohumínskej železnice cez Čadcu (1871), vďaka čomu sa mestečko stalo železničným uzlom medzinárodného významu. Časť projekcie zachytí význam Košicko-bohumínskej železnice pre rozvoj mesta ako i celých Kysúc v kontexte rozvoja drevárstva a budovania ďalších prípojných tratí v regióne. Zvlášť zdôraznené budú zaujímavosti spojené so železnicou (napríklad streľba maďarských žandárov z pancierového vlaku, Jablunkovský incident, rozvoj železnice v Čadci počas obdobia Slovenského štátu a ďalšie). Doplnok budú predstavovať archívne fotografie, maľby a rôzne ekranické materiály zachytávajúce Košicko-bohumínsku železnicu v Čadci a jej priľahlom okolí v priebehu rôznych historických období. Fyzicky bude vystavená železničarska uniforma z novšieho obdobia.

Výber zbierkových predmetov:

Digitálne spracovanie:

H 2749 Foto čb:pohľad na železnič.stanicu v Čadci,1900,e.

H 2753 Foto čb:železničná stanica v Čadci,24.7.1901,e.

H 2778 Foto čb:časť žel.st.v CA pred rozšír.koľaj.č.,6.11.1940,e.

H 2779 Foto čb:žel.stanica v Čadci,apríl 1940,e.

H 2780 Foto čb:sept.1940,robot.pri úpr.ter.pred rozš.koľ.žel.st,e.

H 2781 Foto čb:časť žel.st.v CA pri rozšír.koľajišť'a,sept.1940,e.

H 2782 Foto čb:slepá koľaj od depa žel.st.v CA,1.10.1940,e.

H 2783 Foto čb:trať.robot.rozširujúci žel.st.v CA,zima 1941,e.

H 2784 Foto čb:budovanie oporného múra žel.st.v CA,jún 1941,e.

H 2785 Foto čb:oporný múr žel.st.v CA,sept.1941,e.

H 2786 Foto čb:pohľad na časť žel.st.v CA,sept.1941,e.

H 2787 Foto čb:robot.pred oporným múrom koľ.žel.st.v CA,nov.1941,e.

H 2788 Foto čb:cestný prechod cez žel.tr.v CA-Podzávoz,máj 1942,e.

H 2789 Foto čb:poč.pr.bud.cest.viad.ponad žel.trCA-Podzávoz,1942,e.

Trojrozmerné fyzicky vystavené predmety:

H 8306 Železničné cestovné lístky Košicko-bohumínskej železnice,kbž-p.

H 8302 Osvedčenie vlakvedúceho,kbž-p.

H 6611 Kliešte štikacie na žel.cest.lístky

H 8301 Uniforma železničiarska: Kabát železničiarsky (nohavice, kabát, košeľa, sako, čiapka, kravata)

Zenit Rakúsko-Uhorska na začiatku 20. storočia priblíži spolkový a národnostný život v Čadci a vzplanutie Veľkej vojny (1914-1918) s objasnením účasti kysuckých legionárov v boji za vznik Československa. Premietnuté budú udalosti a dokumenty súvisiace s formovaním Československa na území horných Kysúc, kedy dochádzalo k rabovačkám, nepokojom a k častej výmene moci. Ako príklad poslúži vyčítanie pancierového vlaku na horných Kysuciach v roku 1918. Načrtnutie situácie v meste v priebehu rokov 1. svetovej vojny bude priblížené formou citácií z Pamätnej knihy mesta so zvláštnym zreteľom na mobilizáciu (profily 71. pešieho pluku a ďalších plukov v ktorých slúžili branci), vplyv vojny na každodenný život v meste (rekvirácie, vojnové pôžičky, aktivity miestnych „panslávov“ atď.). Zvláštny dôraz bude kladený na okolnosti sprevádzajúce vznik Československa a jeho ovplyvnenie situácie v meste (Národná rada v Čadci a jej ohlasy, prvý československý vojenský oddiel, občianska garda, návrat maďarských žandárov, Kysucká garda). Súčasťou textu je menoslov padlých vojakov.

Činnosť legionárov priblížia životopisné medailóny československých legionárov pochádzajúcich z Čadce a jej priľahlého okolia. Jednotlivé medailóny mapujú predvojnový život Kysučanov, službu v rakúsko-uhorskej armáde a predovšetkým službu v československých légiách dislokovaných v Rusku, Francúzsku a Taliansku. Súčasťou libreta ako obrazová príloha sú fotografie legionárov, matričné a vyst'ahovalecké záznamy ktoré sa podarilo dohľadať a ilustračné zábery uniforiem, výzbroje, fotografie zo zajateckých táborov a podobne. Jednotlivé medailóny sú doplnené krátky textom približujúcim vznik, formovanie, bojové nasadenie československých legionárov na frontoch 1. svetovej vojny, významné udalosti a zaujímavosti spojené s konkrétnymi legionármi. (*priblíženie života legionára Ondreja Strýčka zo Svrčinovca prostredníctvom úryvkov z jeho denníka). V rámci projekcie si návštevník môže prezrieť mapu Kysúc s

vyznačením hraníc dnešnej Čadce a jej priľahlého okolia. Sám si bude môcť zvoliť časť, ktorá ho zaujíma, prezerat' menoslov legionárov pochádzajúcich z konkrétnej časti Kysúc a následne si rozkliknúť životopisné medailóny.

Výber zdigitalizovaných zbierkových predmetov:

H 2754 Foto čb:rozlúčka s čl.Dobrovoľníckej Kys.gardy,25.6.1919,e.

H 2755 Foto čb:čl.Dobrovol.Kys.gardy,r.1919 v Kadrásovej Řečici,e.

H 388 Pamäti Andreja Strýčka,rodáka zo Svrčinovca,ru.

H 592 Časopis Kysucké hlasy, roč.V.-VI.,ht.

Medzivojnové obdobie bude zobrazené prostredníctvom unikátnej zbierky dobových pohľadníc a fotomateriálu, približujúci urbanistický ráz mesta v 20. a 30. rokoch 20. storočia. Návštevník si môže prezrieť na projekcii množstvo dobových záberov z Čadce (i okolia) a pozrieť si významné architektonické budovy v meste ako Palárikova dvorana, Hirschov dom, Lackov dom, Mestský dom, Hotel Klappholz /dnes Beskyd/, Hotel Politzer, Hotel Reich /dnes Tatra Inn/, secesná budova Kysuckého múzea. Pre lepšiu vizualizáciu každodennosti Kysučanov bude do expozície zapracovaný aj tradičný kysucký ľudový odev na figuríne doplnený o digitálne obrazové záznamy z dokumentačného fondu, znázorňujúce portréty ľudí v typickom sviatočnom kroji vyjadrujúci vidiecky charakter mestečka. Meštiansky život Čadčanov priblížia aj dobové ateliérové fotografie Bolgárovcov, Lackovcov.

Zbierkové predmety: zdigitalizovaná zbierka pohľadníc cca 100 ks.

Obraz politického, spoločenského a kultúrneho života počas 1. Slovenskej republiky bude digitálne vyobrazený na základe bohatého archívneho výskumu garanta projektu, ktorý sa profesionálne venoval aj výskumu socialistického obdobia a hospodárstva. Keďže hospodárstvu/priemyslu Čadce a ikonickým socialistickým firmám ako Okrasa Čadca či Tatra bude venovaná samostatná časť expozície, projekcia priblíži významné míľniky komunistického režimu a pohľady do socialistickej každodennosti.

Technológia spracovania:

multimediálny stôl/ projekcia – dynamická interaktívna mapa mesta znázorňujúca vývoj osídlenia a kľúčové historické udalosti

Inšpirácia technického riešenia: zdroj UTAI (obr. č 1 a 2, internet obr. č. 3-5)

2 OSOBNOSTI MESTA /informatívne audio-video panely o osobnostiach/

Zámerom je inovatívnym prístupom predstaviť návštevníkovi významné osobnosti zo spoločenského, politického či kultúrneho života Čadce a okolitých dedín prostredníctvom zabudovaných dotykových LCD panelov, na ktorých si návštevník expozície sám prehrá informácie a obrazový materiál zo zbierkového fondu ku konkrétnym osobnostiam. Doplnkom by malo byť aj audioslúchadlo, v ktorom bude prerozprávaný text o vybranej osobnosti. Samozrejmosťou bude aj anglická jazyková mutácia. Súčasťou inštalácie budú aj vystavené zbierkové predmety z fondu múzea k niektorým osobnostiam. Diapazón budú tvoriť nasledujúce elity, ktoré sa buď na Kysuciach narodili (Ján Palárik, Ján Gotčár, Janotovci), alebo tu časť svojho života v tvorivosti prežili.

Technológia spracovania:

LCD obrazovky

Selektívny výber osobností:

Ignác Brichta – úradník Strečnianskeho panstva,

- predmety: digitálne kópie listín

Janotovci na Kysuciach, významný rod kysuckých dejateľov

- digitalizované predmety: portréty, kópie rukopisov

Ján Palárik z Rakovej

- digitalizované predmety: obraz, písomnosti, fotka rodného domu, diela

Rudolf Matter, lesník, amatérsky historik /prvý dejepis Kysúc/ a richtár

- fyzické predmety: obraz Rudolfa Mattera 90x75 cm, Dejepis Kysúc

Ján Lendvai Lušňák, profesor, prírodovedec

- predmety: fyzické skice buniek formátu A4, rukopisy (digitálna podoba)

Príbeh Pavla Halgašíka zo Zákopčia – od vojaka po drotára

- fyzické a digitalizované predmety k Halgašíkovi: Pozit. čb: Vojak maďarskej armády P. Halgašík zo Zákopčia-v Kragujevac (H 01001), uniforma prísl. čsl. domobrany v Taliansku v r.1918-1919, P. Halgašík (H 01012), odznaky, medaila, odboj v SNP, Legitimácia drotárska Pavla Halgašíka zo Zákopčia z r.1943, Legitimácia drotárska Pavla Halgašíka zo Zákopčia z r.1943

Jozef Hranec, advokát a vydavateľ

- digitalizované Kysucké hlasy, písací stroj, písomnosti z advokácie, karikatúra, príbeh protialkoholického bojovníka

Peter Jilemnický, učiteľ a spisovateľ

- digitalizované predmety: portrét, negatívy, knihy, rukopis, fyzický predmet: obraz veľký (H 03162)

Arnošt Hrazdil, fotograf

- predmety: Zarámovaná čb. fotografia - Okresné živnostenské spoločenstvo v Čadci 1923 – 1931 (2017/0049, ev.č. H 09652), dokumenty z archívu (živnostenský list)

Obr. LCD audiovizuálneho panelu Múzea SNP, zdroj: UTAI

3 HORELICKÝ POKLAD

Horelický poklad, nález 1658 strieborných mincí, uložených v hlinenom krčahu, predstavuje najcennejšiu numizmatickú zbierku Kysuckého múzea, ktorá láka pozornosť návštevníkov i zberateľov. V poklade sú zastúpené najmä mince s menšou nominálnou hodnotou, najdrahšie predstavuje zlatý florén, strieborný toliar sa v poklade nenachádzal. Sú tam však napríklad orty, polturáky, polbatzeny, groše, denáre a grajciare. Cieľom je predstaviť jednotlivé druhy nájdených mincí horelického pokladu a zároveň využiť i moderné zobrazovacie technológie na vytvorenie trojrozmerného modelu tých mincí, ktoré nie je možné vystavovať pre ich fyzický stav alebo vyššiu hodnotu. Pre podmienky novej expozície bude návštevníkom prezentovaný selektívny výber cca 250 mincí spolu s hlineným krčahom (prír. č. 2002/1659), v ktorom bol horelický poklad objavený.

Zloženie nálezu mincí podľa nominálnej hodnoty

Celkový počet mincí: 1 658 ks

DENÁRE: 58 kusov

GRAJCIARE: 702 kusov

1- grajciare : 2 ks

3- grajciare : 606 ks

6 – grajciare: 22 ks

10- grajciare : 4 ks

15- grajciare : 68 ks

POLTURÁKY : 547 ks

GROŠE : 332 ks

Polgroše : 4 ks

1-groše : 5 ks

2-groše : 2 ks

3-groše : 188 ks

6-groše : 133 ks

POLBATZENY : 10 ks

ORTY : 9 ks

Z celkového množstva bude v expozícii vystavený poklad v podobe cca 250 mincí.

Obrázok Inšpirácia technického riešenia Košický zlatý poklad

4 ŽIDOVSKÁ KOMUNITA V ČADCI

Zámerom je v jednej časti expozície predstaviť život židovskej komunity v Čadci prostredníctvom vybraných zbierkových predmetov vysokej kultúrnej a umeleckej hodnoty. Fond judaík sa v múzeu začal budovať v roku 2007 a hoci nie je rozsiahly – obsahuje 48 predmetov z náboženského i osobného života židovského obyvateľstva. Väčšina z fondu bola získaná prostredníctvom dotácií z Ministerstva kultúry SR a z Fondu na podporu umenia. V expozícii budú môcť návštevníci obdivovať jedinečné zbierkové predmety ako zvitok tóry v zamatovom plášti s nadstavcom a ukazovadlom, chanukový židovský svietnik, strieborný židovský pohárik zdobený rytinou, modlitebné knihy v hebrejčine, podnos pod pesach a nádobu na olej. Vo fonde sa nachádza aj unikátny dobový nábytok po čadčianskom rabínovi, ktorý pozostáva z jedálenského stola, štyroch stoličiek, posteľe a dvoch nočných stolíkov, ku ktorým sa tematicky hodia predmety ako židovský mosadzný sedemramenný luster či večná lampa “nertamid“. Vzhľadom na rozmernosť niektorých predmetov ako napríklad spáľňa po rabínovi budú tieto verejnosti prezentované prostredníctvom moderných technológií - augment reality ako 3 D model. Do digitálneho spracovania budú zaradené aj ďalšie predmety ako obraz rabína či tematická zbierka listov a pohľadníc spätých so životom židovskej komunity s pohľadmi na židovskú synagógu v Čadci. Tie je možné predstaviť návštevníkovi formou digitálnej podoby na LCD monitore alebo tablete, na ktorom si môžu pozrieť aj informácie k prezentovaným predmetom s prepojením na svetové i domáce databázy, napríklad na Múzeum holokaustu vo Washingtone, D.C. (USA) a na Ústav pamäti národa kvôli možnosti prezerania online dokumentov.

Výber fyzických zbierkových predmetov:

Prírastkové a Evidenčné čísla

Zvitok Tóry v zamatovom plášti: a) Zvitok Tóry	2007/1043 a	H 06867
Ukazovadlo na Tóru	2007/1044	H 06869
Nadstavec na Tóru	2007/1046	H 06871
Nadstavec na Tóru	2007/1047	H 06872
Kniha hebrejská biblia Genesis	2013/0003	H 08125
Lampa večná "nertamid"	2013/0004	H 08126
Pohárik židovský, strieborný, zdobený rytinou so židovským motívom	2013/0006	H 08128
Budík s hebrejským číselníkom	2019/0163	H 10055
Nádoba na olej židovská	2019/0164	H 10056
Svietnik židovský	2019/0165	H 10057
Podnos na Pesach	2019/0166	H 10058
Knižka modlitebná v hebr.		
Nábytok po rabínovi: jedálenský stôl	2019/0167a	H 10178
Nábytok po rabínovi: 4 stoličky	2019/0167b-e	H 10179-H 10182

Digitálna prezentácia 3D modelu nábytku po rabínovi - augment reality

Nábytok po rabínovi: posteľ	2019/0167f	H 10183
Nábytok po rabínovi: nočný stolík		
Pohľadnice – fara, synagóga (digitálne záznamy)		
Obraz: Rabín (digitálna podoba)	2007/1049	

5 PRIEMYSEL

Významné miesto v dejinách horných Kysúc najmä po roku 1945 nepochybne zohráva priemysel. V zbierkovom fonde múzea sa nachádzajú početné zb. predmety dokumentujúce rôzne odvetvia kysuckého priemyslu. Aj keď táto časť expozície sa bude primárne venovať strojárskému, sklárskemu a textilnému priemyslu, úvodná pasáž predstaví počiatky priemyselného hospodárstva na Kysuciach v 19. storočí a drevársky priemysel v súvislosti s exportom dreva z Oravy a Kysúc po lesnej železnici, ktorá končila v Oščadnici.

Hlavné časti expozície budú zamerané na:

STROJÁRSTVO

Založením podniku Tatra Čadca sa na Kysuciach začalo po druhej svetovej vojne rozvíjať úplne nové priemyselné odvetvie strojárstvo, ktoré v tomto regióne predtým nemalo väčšie zastúpenie. Jediný strojársky podnik pôsobiaci na Kysuciach pred nástupom komunizmu predstavovala spoločnosť ADLO (Adame – Lošonský) zameraná na výrobu strojových púmp založená v roku 1944. Išlo o malú čadčiansku spoločnosť, ktorá nemala príliš dlhé trvanie. Krátko po nástupe komunistov k moci ju totiž v roku 1948 znárodnili a po prerušení väzieb s pôvodnými majiteľmi zakrátko zanikla. Vznik podniku Tatra Čadca datujeme do záveru 40. rokov 20. storočia, keď v meste krátko po nástupe komunistov k moci v roku 1948 obnovili v priestoroch zaniknutej spoločnosti ADLO strojársku výrobu. Tá prebiehala v réžii vlastníka – českého podniku SIGMA Olomouc orientovaného na výrobu čerpadiel a strojárskych komponentov.

V nasledujúcom roku vedenie rozhodlo pôvodné priestory firmy ADLO zbúrať a namiesto nich postaviť nové výrobné haly. V roku 1950 rozbiehajúca sa strojárka výroba v Čadci prešla najskôr pod podnik THZ (Továrna hasiacích zariadení) Vysoké Mýto a o štyri roky neskôr pod ŠVA Praha zameraného na výrobu rozličných automobilových komponentov, čím bol vytýčený i smer, akým sa bude čadčiansky podnik uberať.

V roku 1958 prebral závod v Čadci podnik Tatra Kopřivnice, pod ktorého gesciou zaznamenal v nasledujúcich rokoch postupný rozvoj iniciujúci ďalšiu výstavbu. V druhej polovici 80. rokov sa riaditeľstvo v Kopřivnici rozhodlo vybudovať a spustiť výrobu v samostatnom podniku Tatra postavenom v roku 1985 v neďalekej obci Raková.

Závod Tatra Čadca od roku 1986 pracoval ako samostatný podnik v rámci koncernu Tatra. V jeho halách vyrábali rozličné komponenty a prístroje pre finálnu montáž nákladných automobilov. Spočiatku to boli najmä jednoduchšie výrobky, ako kompresory či brzdové čeluste.

Neskôr v nových výrobných halách postavených v roku 1975 v blízkosti čadčianskej železničnej stanice spustili výrobu technicky náročnejších zariadení. Išlo napríklad o tlakovovzdušné riadenia, pomocné pohony a prevodovky pre vozidlá T-805, T-111, T-148 a T-813. Okrem toho tu vyrábali i ozubené kolesá a motory. Čadčianska Tatrovka predstavovala jeden z 8 väčších závodov kopřivnického podniku v Československu a jeden z troch sídliačov na Slovensku, spoločne so závodmi Tatra Bánovce nad Bebravou a Tatra Bratislava.

Podnik zároveň patril k najvýznamnejším zamestnávateľom na Kysuciach. V roku 1990 tu pracovalo takmer 2500 zamestnancov. O dva roky neskôr sa spoločne s podnikom v Rakovej transformoval na súkromnú akciovú spoločnosť AVC, ktorú, žiaľ, neobišli nové ekonomické ťažkosti súvisiace s prebiehajúcou hospodárskou transformáciou.

SKLÁRSKY PRIEMYSEL

Zaujímavú a ojedinelú výrobnú činnosť na Kysuciach dodnes reprezentuje unikátna a jedinečná výroba vianočných ozdôb podniku OKRASA Čadca predstavujúca špecifické odvetvie sklárskeho priemyslu. História výroby týchto produktov začala v roku 1954. V malej a staršej budove na čadčianskom námestí vtedy vzniklo veľké výrobné družstvo invalidov zamerané na výrobu vianočných ozdôb pod názvom Okrasa.

Nový podnik spočiatku nadviazal na pôvodnú súkromnú malovýrobu sklenených ozdôb, ktorá prešla v roku 1948 do štátneho vlastníctva. Vznikom nového výrobného družstva štátne orgány dbali najmä na uplatnenie invalidov a tiež na to, aby ženy robotníkov neostávali bez zamestnania v domácnostiach. Začiatky tohto podniku boli pomerne skromné. V malej dielničke pracovalo približne 20 zamestnancov. Vybavenie pochádzalo prevažne z pôvodnej súkromnej výroby a tvorili ho staré zariadenia: malý kompresor so splynovačom, stroj na sklenené vlasy, desať horákov. Výrobné družstvo začínajúce skôr, ako sociálny podnik sa v nasledujúcich rokoch prekvapivo dobre etablovalo, k čomu popri kvalitnej produkcii nepochybne prispela i skutočnosť, že sortiment vianočných ozdôb patril k ojedinelým a nedostatkovým tovarom, tak na domácich, ako i zahraničných trhoch. Postupne sa časť produkcie cez pražský Podnik zahraničného obchodu začala dokonca aj vyvážať do zahraničia. Vďaka novým objednávkam neustále rástla produkcia i počty zamestnancov. Výroba sa preto musela časom presunúť do nových priestorov na ulici Andreja Hlinku, kde podnik sídli dodnes. Okrem toho boli zriadené i dve pobočné výrobné v Makove a Rakovej.

Podnik počas svojej existencie vyrábal pomerne široký sortiment rozličných vianočných ozdôb a dekorácií. Celkovo v ňom údajne vyrobili približne 12 000 druhov dekorácií. Po zmene režimov sa družstvo prispôbilo novej situácii. Prechod v tomto prípade pritom nebol až taký bolestivý, ako pri ostatných podnikoch. Tunajšia výroba bola pomerne nenáročná a flexibilná, novým pomerom sa vďaka tomu dokázala prispôbiť i bez rozsiahlejších investícií. Po reštrukturalizácii podnik stratil pôvodný charakter družstva invalidov. Pretransformoval sa na výrobné družstvo na čele s predsedom fungujúce na trhovách základoch. V 90. rokoch v súvislosti s prebiehajúcou transformáciou zanikli viaceré prevádzky a značne skresaný bol aj pôvodný kolektív 370 pracovníkov i sortiment produktov. Vo výrobnom programe zostali iba vianočné ozdoby a kartonážna výroba nevyhnutná na zabalenie výrobkov. V súčasnosti podnik funguje ako stabilný producent moderných vianočných ozdôb z ktorých až 95 percent produkcie putuje do zahraničia.

TEXTILNÝ PRIEMYSEL

Počiatok textilného priemyslu v Čadci je spätý s rokom 1903, kedy vznikla nová továreň nesúca názov: Prvá uhorská súkenná továreň, účastinná spoločnosť. Išlo o vysunutú pobočku textilného koncernu so sídlom v

Žiline, ktorej výrobné portfólio zahŕňalo širokú paletu tkaných textílií určených najmä pre rozsiahly trh rakúsko-uhorskej monarchie. Existencia prvej významnej kysuckej továrne však netrvala príliš dlho. Po necelých dvoch desaťročiach ju po pretrvávajúcich hospodárskych problémoch, pod ktoré sa podpísala jednak povojnová hospodárska kríza i špecifické ekonomické dopady rozpadu jednotného rakúsko-uhorského hospodárskeho trhu, v roku 1921 zatvorili. Definitívnu bodku za jej činnosťou dala demontáž a odvoz technického vybavenia v nasledujúcom roku.

Po zrušení výroby v čadčianskej textilnej továrni nevznikol na Kysuciach až do konca druhej svetovej vojny nijaký ďalší významnejší priemyselný podnik. Za jeden z prvých krokov na ceste k industrializácii regiónu môžeme považovať obnovenie výroby v čadčianskej textilnej fabrike po druhej svetovej vojne, ktorej budova ostala po vývoze strojov v roku 1922 dlho nevyužitá. V tomto prípade však nešlo o plánované spustenie výroby, ale skôr o pragmatický krok súvisiaci s celkovým vývojom v povojnovom Československu. V máji roku 1946 dovozní do prázdnej budovy čadčianskej textilnej fabriky stroje z bývalého textilného podniku Krnove ležiaceho v sudetonemeckej oblasti neďaleko Opavy, kde po odchode miestneho nemeckého obyvateľstva ostali mnohé podniky opustené a bez pracovných síl. Vďaka získanému technickému vybaveniu však na druhej strane mohla v Čadci obnoviť svoju činnosť zaniknutá textilná výroba.

Čadčianska textilka po obnovení výroby patrila pod podnik Slovena v Žiline. Spočiatku tu pracovalo asi 600 ľudí, z toho 440 žien, neskôr počet zamestnancov značne vzrástol. S rozvojom výroby vedenie v nasledujúcich rokoch postupne obnovovalo a rozširovalo i strojový park a celkové výrobné portfólio. Čadčianska textilka produkovala najmä oblekové, pletené a nábytkové tkaniny i ďalší sortiment látok a spoločne s nimi tiež aerotermitické prikrývky. Neustále rastúci dopyt nútil vedenie k ďalšiemu rozširovaniu a modernizácii výroby. V roku 1975 preto uviedli do prevádzky nový textilný kombinát na výrobu česanej priadze a rozličných pletených látok, ktoré vyvážali predovšetkým do socialistických krajín, no časť produkcie smerovala tiež na západné trhy.

V roku 1982 v Slovene pracovalo viac ako 2000 pracovníkov, z toho bola väčšina žien. Približne na rovnakej úrovni sa zamestnanosť držala až do roku 1989, keď sa podnik v dôsledku nástupu nového ekonomického systému dostal do vážnych problémov. Od začiatku deväťdesiatych rokov tak musela i čadčianska Slovena zápasit' s podobnými hospodárskymi starosťami, ako mnohé ďalšie slovenské závody. Vo veľkej miere išlo o dedičstvo socialistického systému riadenia a predchádzajúcej hospodárskej politiky. Zastaraná a nákladná výroba, nízka efektivita práce a prezamestnanosť predstavovali hlavné nedostatky, ktoré naplno odhalila nová doba.

Závod bol v roku 1991 sprivatizovaný a zmenil názov na Pratex. Po prechode do súkromných rúk prišli prvé vlny prepúšťania. V roku 1999 už v podniku pracovalo iba 700 ľudí. Výrobu sa napokon v náročných podmienkach nepodarilo udržať. Po pretrvávajúcich ekonomických problémoch textilka v roku 1999 ukončila svoju činnosť.

K jednotlivým závodom sú k dispozícii či už zo zbierkového, alebo dokumentačného fondu čiernobiele negatívy, ktoré je možné v expozícii digitálne prezentovať. Návštevníci by si taktiež sami mohli „ohmatať“ napríklad rôzne druhy látok vyrábaných v čadčianskej textilke prostredníctvom kópie vzorkovníkov. V rámci predstavenia kysuckého unikátu firmy OKRASA by sa návštevníkom mohol odprezentovať i krátky film o výrobe legendárnych vianočných ozdôb. Ako suveníry na návštevu expozície by si mohli ľudia odniesť z expozície repliku malého odznaku závodu TATRA Čadca.

Výber fyzických zbierkových predmetov:

Vzorkovnica textílií/pletenín Slovenska 2 ks

Farebnica výrobkov Pratexu Čadca-úplety 2ks

Základná kolekcia vzoriek pletení na r.1981 z n.p.Slovenska, sápx.,

Okrasa vianočné ozdoby 20 ks

2 malé odznaky TATRA

Digitálne spracované ZP:

2002/1790, Katalóg výrobkov-VDI Okrasa

2001/1141 Kronika ZV ROH Slovenska

2002/1997, Neg.čb: Čadca-pohľad na námestie,9/76:Okrasa,lekárň,fara,Mes

2002/1991, Neg.čb:Výstavba závodu Okrasa,Čadca,1962

1989/0700, Brožúra reklamná-informatívna podniku TATRA Čadca

2002/2059, Neg.čb: Stavba závodu Tatra Čadca, 4/73

2002/2056, Neg.čb: Závod Tatra Čadca-v popredí most, 6/76

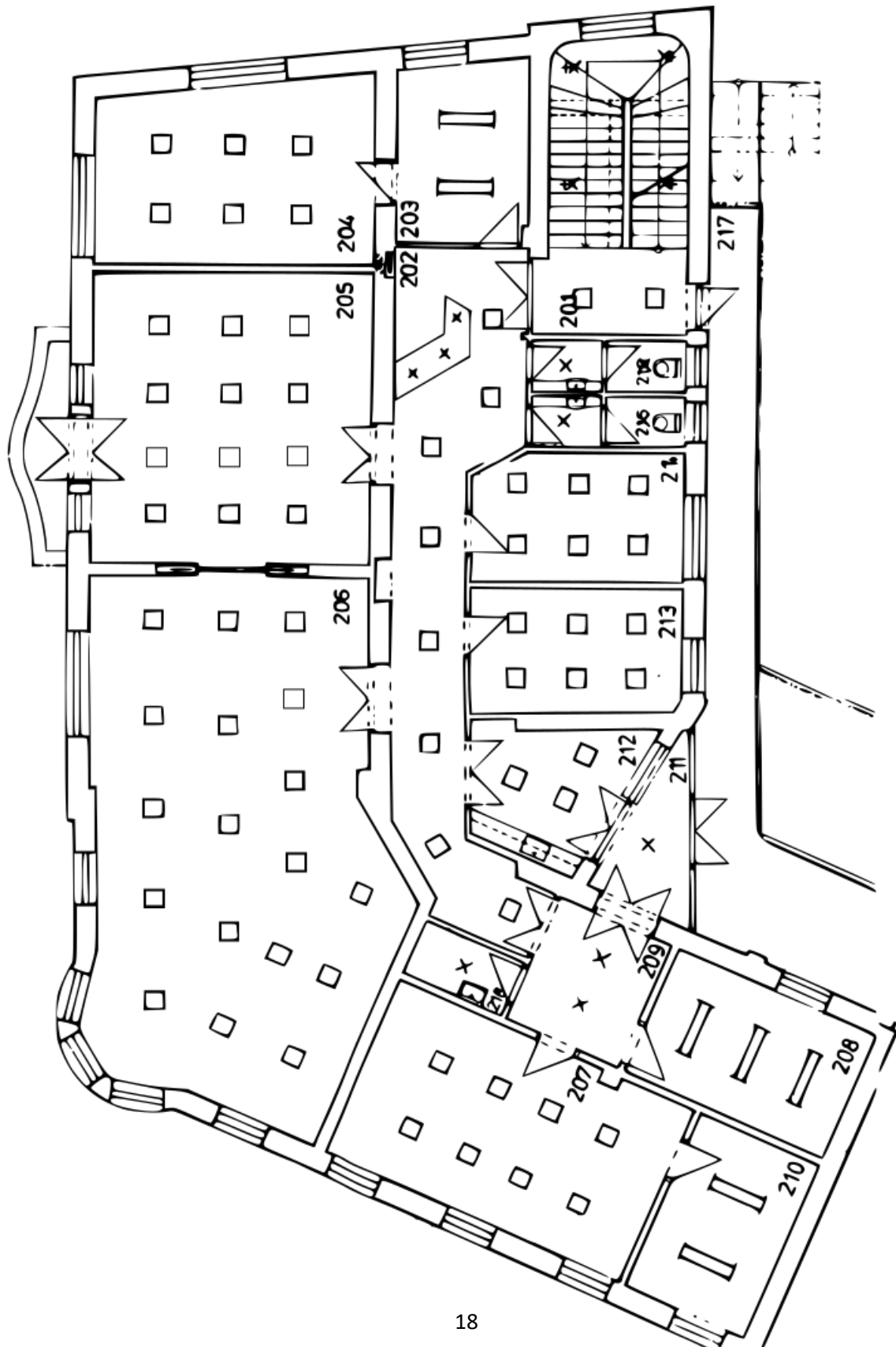
2002/2057, Neg.čb: Výstavba haly v závode Tatra Čadca 12/66

Negatívy čiernobiele závodu Slovenska, cca 15 ks

Príloha č. 1: Pôdorys výstavnej miestnosti

Legenda miestností: č. 205 výstavný priestor, plocha: 38,43 m²

č. 206 výstavný priestor, plocha: 71,32 m²

Fotodokumentácia výstavných priestorov:

A Miestnosť č. 205

B Miestnosť č. 206

